

Războiul

Piotr Kropotkin

1912

Cuprins

I	4
II - Marea Finanță	7
III - Războiul și Industria	11
IV	15

N-avem să ne ocupăm aici de explicațiile pe care unii le dau luptelor actuale dintre popoare — explicații opuse celor care vor vedea mai departe lumina — fiindcă acestea din urmă ni se par prea bine documentate și prea evidente ca să lase loc oricăror explicații contrare.

O concluzie lipsește acestor explicații, și anume concluzia care concentrează toate năzuințele noastre: că fără o expropriere obștească, adică fără acea socializare a bunurilor pe care o va înfăptui revoluția socială, haosul de acum — și dintotdeauna — amenință să se repete.

Nu încape vorbă că explicațiile care vor vedea mai departe lumina sunt menite să pregătească cel mai bine mințile, pentru ca, odată pentru totdeauna, să se pună capăt acestui haos cu urmări atât de nenorocite, să se spulbere sămânța de învrăjbire dintre popoare. De aceea se cuvine ca aceste explicații să fie cunoscute în cercuri cât mai largi.

– P.M.

I

Încă din anul 1882, când Anglia, Germania, Austria și România, folosindu-se de izolarea Franței, se uniră împotriva Rusiei, și când un război european cumplit era pe cale să izbucnească, am arătat în ziarul *Le Révolté* care erau adevăratele pricini ale învrăjbirilor dintre state și ale războaielor ce erau urmarea acestor învrăjbirii.

Pricina războaielor moderne este mereu aceeași: cearta pentru piețele de desfacere și pentru dreptul de exploatare a națiunilor înapoiate din punct de vedere industrial.

Nimeni nu se mai bate în Europa pentru onoarea atinsă a regilor. Se aruncă armatele unele împotriva altora pentru apărarea veniturilor Domnilor Atotputernici Rothschild sau Schneider, ale Prea Onorabilei Companii d'Anzin, sau ale Preasfintei Bănci Catolice de la Roma.

De mult nu se mai ține seamă de dreptate. Într-adevăr, toate războaiele care au avut loc în Europa de vreo sută cincizeci de ani au fost războaie pentru interese comerciale, pentru drepturi de exploatare.

Pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, marea industrie și comerțul mondial, sprijinindu-se pe coloniile din America, Canada și Asia, pe Indiile de Răsărit, și pe o marină de război puternică, începeau să se dezvolte în Franța.

Anglia, care zdrobise deja concurența Spaniei și a Olandei, ținea să păstreze doar pentru ea monopolul comerțului maritim, al puterii pe mări și al bogatelor colonii din Indii. Pentru a se îmbogăți prin scurgerea monopolizată a produselor industriei sale, ea s-a folosit atunci de revoluția care a avut loc în Franța, pentru a porni împotriva acesteia un întreg șir de războaie.

Văzându-se destul de bogată încât să plătească armatele Prusiei, ale Austriei și ale Rusiei, Anglia a făcut Franței o serie întreagă de războaie cumplite, nimicitoare, vreme de un sfert de veac. Franța a trebuit să-și verse până și ultima picătură de sânge pentru a susține aceste războaie, și numai cu un asemenea preț a reușit să-și păstreze dreptul de a rămâne o „mare putere“.

Cu alte cuvinte, a câștigat dreptul de a nu se supune tuturor condițiilor pe care voiau să i le impună monopolistii englezi în interesul comerțului lor. Și-a câștigat, de asemenea, dreptul de a avea o marină și forturi militare.

Împiedicată în planurile sale de expansiune colonială în America de Nord, unde pierduse Canada, și în Indii, unde a trebuit să-și părăsească coloniile pe care le avea, Franța a obținut, în schimb, învoirea de a-și crea în Africa un imperiu colonial — cu condiția să nu se atingă de Egipt — și să-și îmbogățească monopolistii jefuind popoarele arabe din Algeria.

Mai târziu, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a venit rândul Germaniei. Când, în urma răzcoalelor din 1848, s-a desființat aici iobăgia, iar desființarea proprietății comunale i-a silit pe flăcăii de la sate să părăsească în masă ogoarele și să plece spre orașe, unde își ofereau „brațele fără lucru” industriașilor pentru niște salarii de mizerie, marea industrie a luat avânt în diferitele state germane.

Industriașii germani și-au dat seama îndată că, oferindu-se poporului o educație realistă și solidă, Germania ar putea ajunge, foarte curând, la nivelul țărilor cu industrie mare — ca Franța și Anglia — bineînțeles, cu condiția de a-i asigura piețe de desfacere avantajoase dincolo de granițele sale. Ei știau prea bine ceea ce Proudhon dovedise atât de limpede: că industriașul nu poate ajunge cu adevărat bogat decât dacă o parte însemnată din produsele sale este exportată în țări unde acestea pot fi vândute la prețuri mai mari decât ar fi cu putință în propria țară.

Atunci, în toate păturile sociale din Germania — atât în rândul exploataților, cât și în cel al exploataților — s-a ivit o dorință arzătoare ca Germania să fie unificată cu orice preț, să se facă din ea un puternic imperiu, capabil să întrețină o armată imensă, o marină puternică și să cucerească porturi în Marea Nordului, în Adriatică și, într-o bună zi, în Africa și în Orient. Un imperiu care să poată dicta Europei legi economice proprii.

Pentru aceasta era, desigur, nevoie să fie zdrobită puterea Franței, care s-ar fi opus fără îndoială unui asemenea plan și care, în acea vreme, avea — sau părea să aibă — puterea de a-i sta în cale.

De-aici s-a născut groaznicul război din 1870, cu toate tristele sale urmări pentru progresul universal, urmări pe care le îndurăm până astăzi.

Prin acest război și prin biruința repurtată asupra Franței s-a alcătuit, în cele din urmă, un Imperiu German — visul radicalilor, al socialiștilor și al conservatorilor germani încă din 1848. Acesta a făcut curând ca puterea sa politică să se facă simțită și recunoscută, precum și dreptul de a dicta legi Europei.

În scurtă vreme, Germania, intrând într-o perioadă izbitoare de activitate și vigoare, a ajuns, într-adevăr, să-și îndoaie, să-și întreiască și chiar să-și înzecească productivitatea industrială. În prezent, burghezia germană râvnește pretutindeni la noi izvoare de îmbogățire: în plaiurile Poloniei, în câmpiile Ungariei, pe podișurile Africii și, mai ales, în jurul liniei Bagdadului, în bogatele văi ale Asiei Mici, care ar pune la îndemâna capitaliștilor germani o populație muncitoare de exploatat, sub unul dintre cele mai frumoase ceruri ale lumii.

Așadar, ceea ce caută să cucerească acum întreprinzătorii de afaceri coloniale germani și credinciosul lor servitor — Imperiul German — sunt porturi de export și, desigur, porturi militare: în Marea Adriatică, în Marea Mediterană și în cea a Oceanului Indian (adică în Golful Persic), precum și pe coasta africană, la Beira, iar mai târziu, în Oceanul Pacific.

Dar pretutindeni, aceste noi cuceriri întâlnesc un năprasnic vrăjmaș: pe englez, care li se pune în cale.

Dorită să-și păstreze întâietatea pe mări, și mai ales coloniile — pentru exploatarea lor de către propriii monopolști — Anglia, ațâțată de izbânzile politicii coloniale a Imperiului German și de dezvoltarea rapidă a marinei de război germane, își îndoieste acum eforturile pentru a avea o flotă în stare să zdrobească fără greș flota germană. Ea caută, totodată, pretutindeni aliați pentru a slăbi puterea militară a Germaniei pe uscat.

Iar când presa engleză sună alarma și sperie națiunea, prefăcându-se că se teme de o invazie germană, ea știe prea bine că nu aceasta este primejdia. Ceea ce urmărește Anglia este să poată trimite armata sa regulată acolo unde Germania ar ataca vreo colonie a Imperiului Britanic — Egiptul, de pildă — după ce s-a înțeles în această privință cu Turcia; și totodată să-și păstreze acasă o puternică armată „teritorială“, capabilă, la nevoie, să înăbușe în sânge orice revoltă muncitorească.

Mai ales pentru acest scop se predă arta militară tinerimii burgheze, grupată în escadroane de „scouts“ — cercetași. Burghezia engleză vrea să facă acum cu Germania ceea ce a făcut de două ori pentru a împiedica, vreme de cincizeci de ani, dacă nu mai mult, dezvoltarea Rusiei ca putere maritimă: o dată în 1855, cu ajutorul Franței și al Turciei, și altă dată, în 1900, aruncând Japonia împotriva flotei rusești și a portului ei militar din Pacific.

Astfel, de câțiva ani trăim cu inima strânsă, așteptându-ne la un război european general, care poate izbucni azi, mâine.

Afară de asta, nu trebuie uitat că industrialismul, mergând de la apus spre răsărit, a cuprins și Italia, și Austria, și Rusia. La rândul lor, vin acum și aceste state să-și afirme „dreptul“ — dreptul monopolștilor și al privilegiaților lor — dreptul la pradă, la pomană, în Africa și în Asia.

Banditismul rusesc în Persia, banditismul italian împotriva arabilor din deșertul Tripoliei și banditismul francez în Maroc nu sunt decât urmări firești ale aceluiași sistem.

Consortiul bandiților, aflați în slujba marilor monopolști, a „îngăduit“ Franței să pună mâna pe Maroc, după cum le-a „îngăduit“ englezilor să înșface Egiptul. Italienilor le-a „îngăduit“ să pună mâna pe o parte din Imperiul Otoman, pentru a împiedica Germania să facă același lucru. Rusiei i s-a „îngăduit“ să stăpânească Persia septentrională, pentru ca englezii să poată pune mâna pe o bună bucată din țărmurile Golfului Persic, înainte ca până acolo să ajungă calea ferată germană.

Și pentru toate acestea, italienii măcelăresc mișelește arabii nevinovați, iar ucigașii plătiți ai țarului spânzură pe patrioții persani, care voiau să-și mântuiască patria printr-o oarecare libertate politică.

Ce nemernici mai sunt și „oamenii aceștia cinstiți“!

II - Marea Finanță

Am văzut cum toate statele, de îndată ce marea industrie se dezvoltă în interiorul lor, sunt împinse să umble după război. Sunt împinse la aceasta de către industriași și chiar de către lucrători — pentru a cucerii piețe de desfacere noi, pentru a găsi noi izvoare de îmbogățire ușoară.

Și de-ar fi numai atât! Astăzi însă, în fiecare stat se află o clasă — sau, cum am spune mai bine, o clică — cu mult mai puternică decât întreprinzătorii industriali, și care totuși îi împinge și pe aceștia la război. Aceasta este marea finanță, marii bancheri care se amestecă în relațiile internaționale și care, în taină, alimentează și urzesc războiul.

Astăzi, acest lucru se face cu o simplitate uimitoare.

Pe la sfârșitul Evului Mediu, cele mai multe dintre marile cetăți-republici ale Italiei ajunseseră să trăiască aproape numai din împrumuturi. Când au intrat în perioada de decădere — după ce umblaseră să cucerească piețe bogate în Orient și să-și asigure monopoluri — războaiele neconținute dintre ele le-au silit să contracteze împrumuturi din ce în ce mai mari, adesea chiar de la propriii lor negustori și cămătari.

Același fenomen se petrece astăzi cu statele moderne, ale căror syndicate de bancheri le împrumută cu mare bucurie, numai pentru ca într-o zi să ajungă să aibă ipotecă asupra veniturilor lor.

Se înțelege, toate acestea se petrec mai ales cu statele mici. Bancherii le împrumută cu 7, 8 sau chiar 10 la sută, știind bine că nu vor „realiza” împrumutul decât cu 80 sau 70 la sută din valoarea lui nominală. Astfel, scăzând „comisionul” băncilor și al mijlocitorilor — care se ridică de la 10 la 20 și uneori chiar până la 30 la sută — statul nu primește nici măcar trei sferturi din suma pe care o înscrie în „cartea mare”.

Pentru aceste sume umflate în acest fel, statul datornic trebuie să plătească de acum înainte dobânda și amortismentul. Iar când nu o face la termen — spre bucuria bancherilor — aceștia nici nu cer altceva decât ca dobânzile neplătite și amortismentele să se adauge la împrumutul de căpetenie. Cu cât finanțele statului îndatorat merg mai prost, cu cât sunt mai nechibzuite cheltuielile conducătorilor săi, cu atât mai bucuroși se oferă noi împrumuturi. Până când, într-o zi, bancherii se constituie într-un „consorțiu”, pentru a pune mâna pe anumite dăjdii, pe anumite vămi sau pe liniile de cale ferată.

Așa au fost ruinate finanțele Egiptului și, mai târziu, s-a ajuns la anexarea lui de către Anglia. Cu cât cheltuielile kediului erau mai nechibzuite, cu atât era mai încurajat să se împrumute. Aceasta a fost anexarea în doze mici.

Tot în același chip a fost adusă la ruină și Turcia, pentru ca apoi să fie jefuită, încetul cu încetul, de provinciile ei. Același lucru s-a întâmplat și cu Grecia, despre care ni se spune că un grup de finanțatori a împins-o la război împotriva Turciei, pentru ca apoi să pună mâna pe o parte din veniturile Greciei biruite.

Și tot astfel, marea finanță din Anglia și din Statele Unite a exploatat Japonia, atât înainte cât și în timpul celor două războaie ale ei împotriva Chinei și a Rusiei.

Pe scurt, în statele împrumutătoare există o întreagă organizație în care conducătorii, bancherii, făuritorii de companii, întreprinzătorii de afaceri și întreaga șleahță mișlească — pe care Zola a descris-o atât de minunat în *L'Argent* — își dau mâna pentru a exploata întregi națiuni.

Acolo unde naivii cred că descoperă adânci pricini politice sau vreo ură națională, nu se află, de fapt, decât comploturi urzite de bandiții finanței. Aceștia exploatează totul: vrăjmășiile politice și economice, urile naționale, tradițiile diplomatice și luptele religioase.

În toate războaiele din acest sfert de veac încoace dăm de mâna marei finanțe. Cucerirea Egiptului, anexarea Tripolitaniei, ocuparea Marocului, împărțirea Persiei, războaiele Japoniei — pretutindeni găsim marile bănci; pretutindeni marea finanță are cuvântul hotărâtor. Și dacă până astăzi n-a izbucnit încă marele război european, este fiindcă marea finanță mai stă la cumpănă. Ea nu știe încă de care parte va înclina balanța milioanelor ce vor fi puse în joc; nu știe pe ce cal să-și parieze miliardele.

Cât despre sutele de mii de vieți omenești pe care le va costa războiul, ce-i pasă finanței? Spiritul finanțistului judecă în milioane, în coloane de cifre ce se compensează reciproc. Restul nu-l privește: el nu posedă nici măcar imaginația necesară pentru a cuprinde viețile omenești în calculele sale.

Ce lume păcătoasă s-ar da pe față, dacă cineva și-ar da, cumva, osteneala să studieze culisele imperiului mării finanțe! Ne putem da seama numai din colțișorul de vâl ridicat de Lysis prin articolele sale din *La Revue*, apărute în 1908 în volum sub titlul „Împotriva oligarhiei financiare din Franța”.

Din această mică lucrare vedem, într-adevăr, cum cele patru sau cinci mari bănci — *Crédit Lyonnais*, *Société Générale*, *Comptoir National d'Escompte* și *Crédit Industriel et Commercial* — posedă monopolul absolut al marilor operațiuni financiare din Franța.

Cea mai mare parte, aproape opt zecimi din economia franceză, care însumează cam două miliarde pe an, se varsă în aceste mari bănci. Și când statele străine, mari sau mici, când companiile de căi ferate, orașele ori întreprinderile industriale din cele cinci părți ale lumii se prezintă pentru a face un împrumut la Paris, tot la aceste patru sau cinci mari bănci se adresează. Aceste bănci dețin monopolul împrumuturilor străine și dispun de mecanismul necesar pentru a le storce.

Este limpede că nu talentul directorilor acestor bănci le-a creat o asemenea situație mănoasă. Ci Statul, mai întâi guvernul francez, care le-a garantat și le-a acordat o poziție privilegiată, ajunsă în scurtă vreme un adevărat monopol. Apoi, și celelalte state — cele împrumutătoare — au întărit acest monopol. Astfel, *Crédit Lyonnais*, care monopolizează împrumuturile rusești, datorează această stare privilegiată agenților financiari și miniștrilor de finanțe ai guvernului rus.

Afacerile încredințate acestor patru sau cinci societăți se socotesc cu miliardele. Astfel, în doi ani — 1906 și 1907 — ele au distribuit în diferite împrumuturi șapte miliarde și jumătate, adică 7.500 milioane, din care 5.500 în împrumuturi străine. Și când știm că „comisionul” acestor companii, atunci când organizează împrumuturile străine, este de 5% pentru „sindicatul aportator” (cei care aduc împrumuturile noi), 5% pentru sindicatul de garanție și între 7 și 40% pentru sindicatul — sau mai curând pentru trustul celor patru sau cinci societăți — vedem ce sume colosale înghit acești monopolști.

Astfel, un singur mijlocitor care „a adus” împrumutul de 1.250 milioane, încheiat de guvernul rus în 1906 pentru a zdrobi revoluția, a încasat în urma acestui fapt un comision de douăsprezece milioane.

Ne dăm acum seama ce influență ocultă exercită marii directori ai acestor societăți financiare asupra politicii internaționale, cu contabilitatea lor misterioasă, ascunsă, și cu deplina putere pe care unii directori o cer și o dobândesc de la acționari. Aceasta deoarece este nevoie de discreție atunci când se plătesc 12 milioane unui cutare, 250.000 de franci unui anumit ministru și alte milioane pentru decorații sau pentru presă. Nu există în Franța un singur mare ziar, spune Lysis, care să nu fie plătit de bănci. Lucru lesne de înțeles.

Ne dăm seama acum cât bănet a trebuit să fie distribuit presei atunci când se pregăteau, în anii 1906 și 1907, acele șiruri de împrumuturi rusești — împrumuturi de stat, de căi ferate, de bănci funciare. Lingăii condeiiului s-au înfruptat: grăsimea din aceste împrumuturi se poate vedea din cartea lui Lysis. Ce mai contează în adevăr? Guvernul unui stat mare ajunsese la ananghie, la sapă de lemn. O revoluție de zdrobit. Asta nu se ivește în fiecare zi.

Toți știm, mai mult sau mai puțin, asemenea lucru. Și nu există om politic care să nu cunoască dedesubturile tuturor acestor matrapazlăcuri și care să nu fi auzit, la Paris, numindu-se femeile și bărbații care „au tușat”, care au încasat sume grase după fiecare împrumut, mare sau mic, rusesc sau brazilian.

Oricine, având chiar și cea mai mică cunoștință despre afaceri, știe de asemenea cât se poate de bine că această mare finanță este un produs al Statului, un atribut esențial al acestuia.

Și Statul acesta, ale cărui puteri și ale cărui atribuții ne ferim să le scădem sau să le împărțim, este acela care, după cugetarea reformatorilor etatiști, trebuie să devină unealtă de dezrobire a maselor. Haida de!

Fie prostie, fie nepricepere sau șarlatanie, când se afirmă asemenea lucruri, toate aceste explicații nu sunt deloc de iertat.

III - Războiul și Industria

Să ne coborâm acum cu o treaptă mai jos și să vedem cum a creat Statul, în industria modernă, o întreagă clasă de oameni interesați direct să transforme națiunile în tabere militare, gata să se arunce unele asupra altora.

În prezent, într-adevăr, există industrii uriașe, care ocupă milioane de oameni și care există numai pentru a pregăti material de război. Aceasta face ca proprietarii acestor uzine și furnizorii lor de fonduri să aibă tot interesul să pregătească războaiele și să întrețină frica unor conflicte gata să izbucnească.

Nu este vorba aici despre fleacuri: despre fabricanții de arme de foc de calitate proastă, despre săbii ieftine sau revolvere care nu iau foc și niciodată nu nimeresc ținta, ca cele de la Birmingham, Lidge sau din alte părți. Acestea aproape că nu se mai pun la socoteală, deși comerțul cu astfel de arme, făcut de exportatorii care speculează asupra războaielor „coloniale“, este destul de însemnat.

Astfel, se știe că negustorii englezi aprovizionau cu arme poporul Matabele, chiar în timpul când aceștia se pregăteau de răscoale împotriva englezilor, care îi supuneau la iobăgie sau servaj. Mai târziu, fabricanți francezi și chiar unii bine cunoscuți fabricanți englezi s-au îmbogățit, trimițând arme, tunuri și muniții burlarilor.

În prezent, se vorbește despre o mulțime de arme importate de negustorii englezi în Arabia, ceea ce va provoca răscoale tribale, jafuri asupra negustorilor și intervenția engleză pentru „a stabili ordinea“ și a face eventuale „anexări noi“.

Aceste fapte mici, de altfel, nu mai sunt puse la socoteală. Se știe prea bine câți bani face „patriotismul“ burghez, și s-au văzut, de curând, fapte mult mai grave.

Astfel, în timpul celui mai recent război dintre Rusia și Japonia, englezii aprovizionau japonezii pentru a diminua puterea maritimă crescândă a Rusiei în Pacific, care ar fi făcut umbră Angliei. Pe de altă parte, companiile carbonifere vindeau cu preț foarte ridicat 300.000 de tone de cărbuni Rusiei, pentru a-i permite flotei lui Rojdestvensky să traverseze Orientul. O singură acțiune atinge două ținte: companiile din Țara Galilor făceau o frumoasă afacere, iar finanțatorii Lombard Street, centrul operațiunilor financiare din Londra, își plasau banii cu 9% în împrumutul japonez, luând drept garanție o bună parte din veniturile „scumpilor aliați“.

Toate acestea nu sunt decât mici fapte de acest soi. S-ar mai putea afla și alte exemple, referitoare la lumea guvernanților, dacă burghezii nu s-ar pricepe atât de bine cum să păstreze secretele.

Să trecem, dar, la o altă categorie de fapte.

Se știe că toate marile state au favorizat, alături de arsenalele lor, crearea unor uzine private care fabrică tunuri, blindaje de vase, vase de război de dimensiuni mai mici, obuze, pulbere și așa mai departe. Toate statele au investit sume colosale pentru a avea aceste uzine funcționale, în care se găsesc acum concentrați cei mai destoinici lucrători și ingineri.

Mai mult, este evident că este în interesul direct al capitaliștilor, care și-au băgat capitalurile în aceste întreprinderi, să întrețină permanent zgomotul de război, să împingă la înarmări continue și să răspândească panică. Aceasta fac, de altfel, și cu precizie.

Și dacă probabilitățile unui război european scad în anumite perioade, dacă guvernanții — deși interesați și ei, ca acționari ai marilor uzine de acest fel (Anzin, Krupp, Armstrong și altele), precum și ai marilor companii de căi ferate, mine de cărbuni și așa mai departe — se lasă uneori trași de urechi să sune fanfara războinică, nu este oare presa, care este marea presă, menită să pregătească spiritele pentru războaie noi, să grăbească cele probabile sau, cel puțin, să silească guvernele să-și înmulțească armatele?

Nu s-a văzut oare în Anglia, în anii care au precedat războiul cu Burii, cum marea presă și, mai ales, organul său ilustrat, pregăteau spiritele pentru necesitatea unui război, pentru „a trezi patriotismul“? Pentru a ajunge la acest scop, se făcea săgeată din orice prilej: se publicau romane despre războiul apropiat, în care se povestea cum englezii, înfrânți mai întâi, făceau eforturi neînchippuite pentru a nimici flota germană și a o așeza la Rotterdam. Un lord cheltuia sume fabuloase pentru a pune în scenă, în întreaga Anglie, o piesă patriotică prea idioată pentru a-și scoate cheltuielile, menită însă celor care prosperau cu Rhoades în Africa.

Totul a mers până la cultivarea, cu adevărat, a cultului celui mai înverșunat și vrăjmaș al Angliei — John Bull. Și de atunci, acest fenomen nu s-a mai oprit. În 1904, aproape se reușise să se tragă Franța, condusă pe vremea aceea de Clemenceau, într-un război împotriva Germaniei, cu sprijinul guvernului conservator englez, reprezentat de lordul Lansdowne, care intenționa să trimită armatele franceze sub protecția unei armate engleze expediționate în Belgia. Puțin a lipsit ca Delcassé, dând unei astfel de făgăduieli o importanță exagerată, să tragă Franța într-un război nenorocit.

Pe măsură ce înaintăm în civilizația noastră etatist-burgheză, cu atât mai mult presa, încetând să fie expresia opiniei publice, se îndeletnicește să-și facă, prin cele mai păcătoase mijloace, o opinie publică proprie. Presa, în toate marile state, nu este acum decât două sau trei syndicate de întreprinzători de afaceri financiare, care modelează opinia publică în interesul propriilor întreprinderi. Marile jurnale le aparțin, iar rolul lor nu are altă însemnătate decât aceasta.

Dar nu numai atât: gangrena este și mai adâncă.

Războaiele moderne nu sunt doar masacrarea a mii de oameni în fiecare bătălie — o masacrare despre care cei care au urmărit amănuntele marilor bătălii din războiul Manciuriei și cumplitele detalii ale asediului și apărării lui Port-Arthur nu au absolut nici o idee. Cu toate acestea, cele trei mari bătălii istorice de la Gravelotte, Potomac și Borodino sau Moscova, care durau fiecare câte câteva zile și în care sute de mii de oameni erau răniți sau uciși de ambele părți, nu sunt decât niște jocuri copilărești față de războaiele moderne.

Marile bătălii de astăzi au loc pe un front de cincizeci, șazeci de kilometri; ele nu durează trei zile, ci șapte, ca la Liao-Yang, zece zile, ca la Mukden, iar pierderile se ridică la o sută cincizeci de mii de oameni de fiecare parte.

Pustiirile provocate de obuzele aruncate cu precizie de bateriile poziționate la cinci, șase sau șapte kilometri, și a căror traiectorie, datorită pulberii fără fum, nici nu poate fi urmărită, sunt nemaipomenite. Când focul a mai multe sute de guri de foc se concentrează asupra unui pătrat de un kilometru, precum se face astăzi, nu rămâne nici măcar un spațiu de zece metri pătrați care să nu fi fost lovit de obuzul cuvenit; nicio tufă nu rămâne neatinsă de monștrii vii trimiși parcă de nicăieri.

Nebunia de după șapte-opt zile de asemenea foc îngrozitor pune ostașii la încercare, iar când coloanele celor care dau asalt ajung până în șanțurile vrăjmașe, lupta se încinge corp la corp. După ce își aruncă asupra altora grenade de mină și bucăți de piroxilină legate între ele, folosite ca praștii, soldații ruși și japonezi se prăbușesc în șanțurile de la Port Arthur ca niște fiare, izbindu-se cu patul puștii, cu cuțitele, mișcându-se și zbatându-se...

Muncitorii din Occident nici n-au idee de această groaznică întoarcere la cea mai cumplită sălbăticie, reprezentată de războiul modern, iar burghezii care cunosc lucrurile se fereșc pe cât pot să li le facă cunoscute, să li le spună.

Războaiele moderne nu sunt numai măcelărirea, nebunia măcelării, întoarcerea la sălbăticie, specifică vremurilor de război. Mai sunt și nimicirea muncii omenești, pe o scară vastă. Iar urmările acestei nimiciri le simțim, în timp de pace, printre noi, neîntrerupt, printr-o creștere a sărăciei celor săraci și printr-o îmbogățire paralelă a celor bogați.

Fiecare război înseamnă nimicirea unei mulțimi de materiale, care cuprind nu numai materialul propriu-zis de război, ci și lucrările cele mai necesare pentru viața de zi cu zi a întregii societăți: pâine, carne, legume, tot soiul de lucruri de întreținere, vite de muls, piele, cărbuni, metale, haine. Toate acestea reprezintă munca folositoare a milioane de oameni, acumulată de-a lungul deceniilor, și toate vor fi risipite, pârjolate, aruncate în apă în câteva luni. Dar toate acestea se risipesc chiar și în prevederea războiului.

Și cum acest material de război, aceste metale și aceste provizii trebuie să fie pregătite din timp, chiar numai posibilitatea apropiată a unui nou război aduce în toate industriile noastre niște eforturi și niște crize care ne afectează pe toți. Fiecare dintre noi simte, până în cele mai mici detalii ale vieții cotidiane, efectele unei asemenea stări de lucruri: pâinea pe care o mâncăm, cărbunii și lemnele pe care

le ardem, biletul de cale ferată pe care-l cumpărăm, prețul acestora, prețul fiecărui lucru atârnă de zgomotele și probabilitățile războiului apropiat, propagate de către speculatori.

IV

Am arătat cum nevoia de a pregăti mai dinainte un foarte însemnat material de război și grămezi de provizii de tot soiul, menite să fie nimicite în câteva luni în caz de război, produce în toate industriile eforturi și crize, pe care le simțim strașnic și pe care salariații le simt și mai intens. Într-adevăr, lucrul s-a putut vedea limpede în Statele Unite în timpul recent.

Ne aducem fără îndoială aminte de grozava criză industrială care a bătut Statele Unite în cei trei-patru ani trecuți. O parte a acestei crize mai durează și astăzi. Originea acestei crize, cum ar spune „învățații” economiști, care cunosc scrierile predecesorilor lor, dar habar n-au de viața reală, este în producerea peste măsură a celor mai importante industrii, producere care a avut loc câțiva ani de-a rândul, în prevederea unui război între marile puteri europene și a unui război între Statele Unite și Japonia. Cei care împingeau la aceste războaie știau foarte bine ce efect avea să producă asupra industriilor americane prevederea acestor conflicte.

Vreme de doi-trei ani a fost într-adevăr o activitate înfrigurată în metalurgie, în carbonaj, în fabricarea materialului de căi ferate, a materialelor pentru îmbrăcăminte și a conservelor alimentare. Extragerea minereului de fier și fabricarea oțelului în Statele Unite atinseseră în anii aceștia niște proporții cu totul nepomenite. În timpul războaielor moderne se consumă mai cu seamă oțel, iar Statele Unite făcură provizii fantastice de oțel, la fel și din metale precum nichelul și manganul, din care se fabrică oțelurile necesare materialului de război, precum și o întreagă gamă de provizii de fontă, oțel, aramă, plumb și nichel.

Tot așa în privința proviziilor de grâne, conserve de carne, de pește, de legume; bumbăcăria, pânzeturile, pielăria și altele asemenea. Și, fiindcă fiecare mare industrie face să trăiască în jurul ei o mulțime de alte industrii mici, înfrigurarea unei producții care depășea mult cererea se răspândește. Împrumutătorii de bani, sau mai curând creditele, care alimentau această producție, profitau de această înfrigurare chiar mai mult decât capii de industrie.

Și deodată nu se mai mișcă nimic: totul se înmărmurește pe loc, fără a se putea invoca vreo cauză din cele pe care s-au pus celelalte crize de mai înainte. Aceasta se întâmplă pentru că, în ziua în care marea finanță europeană și-a dat seama că Japonia, ruinată de războiul dus în Manciuria, nu va cuteza să atace Statele Unite și că niciuna dintre națiunile europene nu se simțea destul de sigură să tragă spada, capitaliștii europeni refuzară credite nouă împrumutătorilor americani care întrețineau supra-producția în prevederea războiului, la fel cum refuzară credite și „naționaliștilor” japonezi.

Nu mai era război cu termen scurt, cu scadență apropiată, și uzinele de oțel, minele de aramă, marile furnale, santierul naval, tăbăcăriile, speculatorii de provizii, suspendară orice comandă, orice cumpărături, dintr-o dată.

Fu mai mult decât o criză: fu un dezastru. Milioane de lucrători și lucrătoare fură aruncați pe drumuri în cea mai cumplită mizerie. Cu mic, cu mare, uzinele se închid, molipsirea se răspândește ca o molimă, sămânțând pretutindenea spaima.

Cine va putea spune vreodată suferințele a milioane de bărbați, femei și copii, viețile zdrobite, din care fură alcătuite averile acelor nemernici care au speculat în vederea grămezilor de cadavre omenești, de leșuri ciopârțite ce trebuiau să se strângă în marile bătălii?

Iată ce înseamnă războiul; iată cum Statul îmbogățește pe cei bogați, ține pe săraci în mizerie și îi face din an în an mai aserviți bogătașilor.

O criză asemănătoare cu cea din Statele Unite, după toate probabilitățile, va să se producă acum în Europa și, mai cu seamă, în Anglia, din aceleași pricini.

Toată lumea fu uimită vara trecută de sporirea bruscă și neașteptată a exportului englezesc. Nimic în lumea economică nu făcea să se prevadă un asemenea lucru; nicio explicație nu era dată, tocmai pentru că singura explicație cu putință era că imense comenzi veneau de pe continent în vederea unui război între Anglia și Germania. Acest război, precum se știe, urma să izbucnească în iulie. De-ar fi izbucnit, Franța și Rusia, Austria și Italia ar fi fost silite să ia parte.

Nici vorbă că marii finanțatori, care întrețin cu creditele lor speculatorii de provizii, de piele, de metale și altele, nu erau conștienți de înlăturarea amenințătoare pe care o luau rapoartele dintre cele

două rivale. Aceștia știau că ambele guverne își grăbeau pregătirile militare și se grăbiră să facă comenzi care au sporit, în 1911, exportul englez.

Tot acestei pricini se datorește creșterea nepomenită recentă a prețurilor tuturor celor trebuitoare întreprinderii, fără deosebire, când nici recoltele din anul precedent, nici cantitățile de mărfuri aflate în depozite nu ar fi justificat o asemenea urcare. De altminteri, faptul că urcarea prețurilor nu s-a răspândit numai asupra lucrurilor de hrană, ci asupra tuturor mărfurilor, indică că cererea creștea mereu, când nimeni nu putea explica această cerere decât prin previziunea unui război.

Ar fi de-ajuns, acum, ca marii speculatori coloniali din Anglia și Germania să ajungă la o înțelegere în privința părților lor din împărțirea Africii Orientale, să se înțeleagă asupra „sferei lor de influență” în Asia, adică asupra cuceririlor viitoare, pentru ca Europa să experimenteze aceeași oprire, aceeași încetare neașteptată a industriilor pe care am văzut-o în Statele Unite.

În fond, asemenea încetare se începe să se simtă. Iată de ce companiile de cărbuni și ale „bumbacului” se arată în Anglia atât de neînduplecate față de lucrătorii lor și îi împing la grevă. Prevăd o scădere a cererilor și au prea multe mărfuri în depozite, prea mulți cărbuni adunați în jurul minelor lor.

Când analizăm de aproape aceste fapte, diligența Statelor moderne, ne dăm seama până la ce punct întreaga viață a societăților noastre civilizate atârână nu de faptul dezvoltării economice a națiunilor, ci de modul în care diferite cercuri de privilegiați, mai mult sau mai puțin favorizați de către State, reacționează la acest fapt.

Firește că intrarea în arena economică a unui producător atât de puternic cum este Germania modernă, cu școlile sale, cu educația sa răspândită cu grijă în popor, cu avântul său liniar și cu destoinicia de organizare a rulmentului său, trebuia să schimbe raporturile dintre națiuni. Altă îmbinare de puteri nu ar fi putut avea loc.

Dar, dată fiind organizarea specifică a Statelor moderne, îmbinarea puterilor economice este stânjenită de un nou factor: privilegiile și monopolurile, constituite și întreținute de Stat. În fond, tot marea finanță este aceea care domină în toate considerațiile politice. Acel „ce va zice baronul de Rothschild” sau, mai curând, „ce va zice sindicatul bancherilor din Paris, Viena sau Londra” a ajuns elementul precumpănitor în chestiunile politice și în raporturile dintre națiuni.

Aprobarea sau dezaprobarea finanței este ceea ce face și desface ministerele. În Anglia, mai există și aprobarea Bisericii oficiale și a cărciumarilor. Dar Biserica și cărciumarilor, care sunt întotdeauna de acord cu marea finanță, se feresc să se atingă de rentele lor. Și, indică faptul că, la urma urmei, miniștrii sunt oameni care țin la situația și la puterea lor și la posibilitatea de a se îmbogăți, oferită de această situație și putere; astfel, chestiile referitoare la raporturile internaționale se reduc astăzi, în analiză, la a se ști dacă drăguții monopolști dintr-un stat vor lua o atitudine sau alta față de drăguții monopolști dintr-un alt stat.

Starea puterilor puse în joc este dată, firește, de gradul de dezvoltare tehnică a diferitelor națiuni, într-un anumit moment al istoriei. Dar întrebuintarea ce va fi făcută a acestor puteri depinde cu totul de starea de aservire față de guvern și față de forma etatistă de organizare la care populațiile s-au lăsat reduse.

Puterea care ar fi putut răspândi armonia și bunăstarea, care ar fi putut da o nouă înflorire unei civilizații libertare, odată încătușată în cadrul Statului, adică în cadrul unei organizații dezvoltate anume pentru a îmbogăți pe bogați și a înghiți toate progresele în folosul claselor privilegiate, ajunge astfel o unealtă de apăsare, de sărăcie, de privilegii și de necurmte războaie pentru a îmbogăți pe privilegiați.

Piotr Kropotkin
Războiul
1912

Revista Ideei, nr. 118, 1912

Traducerea îi aparține publicistului Panait Mușoiu, „diriguitorul” *Revistei Ideei*. De asemenea, acesta a publicat și distribuit la preț redus acest text, sub forma unei căritcele, care a circulat în întreaga țară și chiar în cazarme, fiind răspândit printre soldați. Autoritățile au confiscat broșura, considerând că aceasta conținea idei „împotriva ordinii sociale existente și a statului”. (Textul a fost editat pentru a fi mai ușor de citit, exprimarea arhaică fiind schimbată cu cea actuală.)